

תקפו כהן

הקדמה

יש כלל חשוב בדיני ממונות, המוציא מחברו עליו הראיה. כלל זה מובא, בין השאר, לגבי ספק בכור. הבעלים לא צריך להביא ספק בכור לכהן, כיוון שהמוציא מחברו עליו הראיה. בכל זאת חלה על ספק בכור קדושת בכור, כיוון שספק דאורייתא לחומרא. לכן, הוא אסור בגיזה ועבודה, ואסור לאכול אותו כל עוד הוא תם. יש דיון בגמרא, מה הדין כאשר 'תקפו כהן', כלומר כשהכהן תקף ספק בכור ועכשיו הוא נמצא אצלו. האם מוציאים אותו מיד הכהן, או שלא מוציאים מהכהן אלא אם כן הבעלים יביא ראיה שהוא לא בכור. בשיעור זה נדון בשיטת הרמב"ם בעניין 'תקפו כהן'. בנוסף לכך, ניגע בשיטתו לגבי תקיפה בספקות אחרים, ונדון האם יש הבדל בדיני תקיפה, בין ספק בכור לספקות אחרים.

הגמרא

בגמרא¹ מסופר שהיה מרחץ ששני אנשים רבו עליו, וכל אחד טען שהמרחץ שלו. קם אחד מהם והקדיש את המרחץ (כאשר המרחץ לא היה ברשותו²), והיו חכמים פורשים ממנו מחשש איסור הנאה מהקדש. אמר רב אושעיא לרבה שכאשר הוא ילך לרב חסדא הוא ישאל אותו, מה דין המרחץ. בדרך, עבר רבה בסורא ופגש שם את רב המנונא, ונפתח ביניהם דיון לגבי דין המרחץ:

אמר ליה רב המנונא מתני' היא, 'ספק בכורות אחד בכור אדם ואחד בכור בהמה בין טהורים בין טמאים המוציא מחברו עליו הראיה', ותני עלה 'אסורים בגיזה ובעבודה'. והא הכא דאמר תקפו כהן אין מוציאין אותו מידו דקתני 'המוציא מחברו עליו הראיה', וכי לא תקפו אסורין בגיזה ובעבודה. אמר ליה רבה, קדושת בכור קאמרת! לעולם אימא לך תקפו כהן מוציאין אותו מידו ואפילו הכי אסורים בגיזה ובעבודה, דקדושה הבאה מאליה שאני.

רב המנונא למד מספק בכור שהמרחץ קדוש. הוא אמר, שבספק בכור אם תקפו כהן אין מוציאים מידו, שהרי כתוב המוציא מחברו עליו הראיה, וגם כאשר ספק בכור אצל הבעלים – הוא אסור בגיזה ועבודה. מזה למד רב המנונא שכל מקרה שאם תקף לא מוציאים מידו, גם אם לא תקף – ההקדש חל. לפי זה המרחץ קדוש, כיוון שאם המקדיש היה תוקף את המרחץ לא היו מוציאים מידו. רבה דחה את דבריו, וטען שאי אפשר להוכיח מספק בכור למרחץ, כיוון שקדושת בכור היא קדושה הבאה מאליה, והיא לא תוצאה של הקדשה. לכן, אפשר לומר שבבכור אם הכהן תקף – מוציאים מידו, ובכל זאת הוא אסור בגיזה ועבודה כיוון שזו קדושה הבאה מאליה.

בהמשך הגמרא רב חנניה הוכיח מברייתא שתקפו כהן מוציאים מידו, כדברי רבה. כתוב בברייתא, 'הספיקות נכנסין לדיר להתעשר'. רב חנניה הוכיח מזה, שמתייחסים

¹ בבא מציעא דף י"ב ע"ב - ז"ע"א.

² אם המקדיש היה תוקף את המרחץ לפני שהוא הקדיש לא היה ספק בזה שההקדש חל, כיוון שברגע ההקדש המקדיש היה מוחזק במרחץ (כך כתבו רש"י [ד"ה לעולם] ותוספות [ד"ה והא]).

לספק בכור כממון גמור של הבעלים. אם היו מתייחסים לספק בכור כספק ממון בעלים ספק ממון כהן, היה אסור לעשר אותו יחד עם שאר הבהמות, שהרי אולי הבעלים פוטר את הבהמות שלו ממעשר על ידי ממון כהן. לכן, חייבים לומר שספק בכור נחשב ממון גמור של הבעלים, וממילא אם תקפו כהן מוציאים מידו. בהתחלה אביי דחה ראייה זו, כיוון שהוא סבר שאפשר להעמיד את הברייתא במקרה שיש לבעלים תשע בהמות וספק בכור, ואז כל החיוב במעשר תלוי בזה שהבכור הוא ממון בעלים. אביי חזר בו מדחייה זו, כיוון שיש דין שלא מעשרים בהמה שהיא ספק חייבת במעשר. מזה שמעשרים ספק בכור, מוכח שמתייחסים אליו לגמרי כממון בעלים, וממילא אם תקפו כהן מוציאים אותו מידו.

ממשיכה הגמרא:

אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא מאי 'ספיקות'? אילימא ספק בכורות "היה קדש" אמר רחמנא ולא שכבר קדוש, אלא ספק פדיון פטר חמור.

רב אחא ורבינא אומרים, שהברייתא שאמרה שיהספקות נכנסים לדיר להתעשרי דיברה דווקא על ספק פדיון פטר חמור. ספק בכור לא נכנס לדיר להתעשר, כיוון שהוא כבר קדוש, ולא מעשרים בהמה שהיא כבר קדושה.

בהמשך הגמרא חוזרים לדיון לגבי המרחץ. רב נחמן אמר, שיכל ממון שאין יכול להוציאו בדינין, הקדישו – אינו קדוש³. הגמרא אומרת שרב חסדא ורב הונא למדו מדברי רב נחמן שהמרחץ אינו קדוש, כיוון שהמקדש לא היה יכול להוציא את המרחץ בבית דין. על פי גמרא זו פסק הרמב"ם⁴, שרק מי שיכול להוציא קרקע בדיינים יכול להקדישה.

קושיות על דברי רב המנונא

רב המנונא למד מספק בכור שהמרחץ קדוש. בלימוד שלו יש שני חלקים. בחלק הראשון הוא לומד שבספק בכור תקפו כהן אין מוציאים מידו, מזה שכתוב 'המוציא מחברו עליו הראיה'. בחלק השני הוא לומד שהמרחץ קדוש, מזה שבספק בכור תקפו כהן אין מוציאים מידו, ויש בו קדושה גם בלי תקיפה.

יש כמה קושיות בדברי רב המנונא. לגבי החלק הראשון – קשה, איך רב המנונא הוכיח שתקפו כהן אין מוציאים מידו מזה שכתוב 'המוציא מחברו עליו הראיה'? הרי בפשטות המשמעות של 'המוציא מחברו עליו הראיה' היא, שמי שמוציא מהמוחזק חייב להביא ראיה דווקא, ולא יעזור לו להוציא את החפץ מהמוחזק בלי ראיה, כיוון שאנחנו יודעים שהוא לא היה מוחזק מראש⁵. לגבי החלק השני – קשה, איך רב

³ מדובר כאן על קרקעות, אבל מטלטלים שאינם ברשותו – אינו יכול להקדישם, אפילו אם הוא יכול להוציא אותם בדיינים (כך מבואר בהמשך הגמרא).

⁴ הלכות ערכים וחרמים פרק ו' הלכה כ"ג.

⁵ אנחנו טוענים כאן, שפשט הלשון 'המוציא מחברו עליו הראיה' זה שיש מישהו אחד שהוא המוציא תמיד, ואם הוא יתקוף – לא יוציאו מידו. לעומת זאת, הרשב"א (בתשובה שי"א) כתב, שהרמב"ם פסק כרב המנונא כיוון שפשט הברייתא כמותו, שהרי כתוב בברייתא 'המוציא מחברו עליו הראיה', והפשט הוא שאם הכהן תקף על הבעלים להביא ראיה. [גם בתוספות בבבא קמא (דף ל"ד ע"ב ד"ה הא) כתב, שמשמע מהלשון 'המוציא מחברו עליו הראיה', שאם תקף – אין מוציאים מידו]. הרשב"א הביא ראיה מהגמרא בכתובות (דף ע"ו ע"ב). הגמרא שם אומרת, שמי שנולד ספק בידו עליו להביא ראיה. מקשה הגמרא מברייתא, שאומרת שאם מצאו מחט בעובי בית הכנסת ולא יודעים אם הבהמה נטרפה אצל המוכר או אצל הטבח (כי לא הוגלד פי המכה) – 'המוציא מחברו עליו הראיה'. הגמרא מקשה, שרואים בברייתא שאם הטבח עוד לא שילם על הבהמה – על המוכר להביא ראיה, למרות שהספק נולד ברשות הטבח. עונה הגמרא, שבאמת תמיד על הטבח להביא ראיה כיוון שהספק נולד ברשותו, וכתוב 'המוציא מחברו עליו הראיה' כיוון שהמקרה הרגיל הוא שהטבח משלם את הכסף לפני שהוא מקבל את הבהמה. הרשב"א מוכיח מגמרא זו, שסתם כך כאשר כתוב 'המוציא

המנונא חשב להשוות בין ספק בכור למרחץ? הרי בספק בכור הקדושה באה מאליה, ולכן יש שם ספק דאורייתא רגיל, וודאי שצריך להחמיר בו. לעומת זאת, במרחץ הקדושה נובעת מזה שהמקדיש הוא הבעלים של המרחץ, וממילא אם בזמן ההקדש הוא לא נחשב הבעלים יכול להיות שהמרחץ לא יהיה קדוש.

יש קושיה נוספת בדברי רב המנונא. רב המנונא הוכיח שיש קדושה בספק בכור מברייטא במסכת טהרות⁶, אבל נראה שדין זה מפורש כבר במשנה במסכת בכורות⁷:

זה הכלל כל שידוע שבכרה - אין כאן לכהן כלום, וכל שלא בכרה - הרי זה לכהן, אם ספק - יאכל במומו לבעלים.

כתוב במשנה, שמותר לאכול ספק בכור רק כאשר הוא בעל מום. רואים שיש בספק בכור קדושה. קשה, למה רב המנונא הביא ראיה לקדושה של ספק בכור מברייטא במסכת טהרות, במקום להביא ראיה ממשנה מפורשת במסכת בכורות⁸.

מחברו עליו הראיה⁹ זה נכון לשני הצדדים, אלא אם הגמרא כותבת במפורש שלא. נראה שאפשר לדחות ראיה זו, ולומר שדווקא במקרה שמדברים על בהמה שנמכרה, ולא ברור מי המוציא כי זה תלוי בשאלה האם הטבח שילם, אם כתוב סתם 'המוציא מחברו עליו הראיה' זה נשמע שאם הטבח לא שילם על המוכר להביא ראיה. לעומת זאת, במקרים שבהם ברור מי המוציא, כמו בספק בכור שברור שהכהן הוא המוציא, הכוונה הפשוטה של 'המוציא מחברו עליו הראיה' היא שהכהן הוא מוציא תמיד. אדרבה, אפשר להביא ראיה מהגמרא בכתובות לזה שכאשר כתוב 'המוציא מחברו עליו הראיה' לא מתכוונים שאם אחד תקף השני יחשב מוציא. הגמרא מסבירה שכתוב 'המוציא מחברו עליו הראיה' כיוון שסתם כך הטבח הוא המוציא. רואים שבמקרה שיש מישור שסתם כך הוא המוציא וכתוב 'המוציא מחברו עליו הראיה', הכוונה שדווקא עליו להביא ראיה. יש ראיות נוספות לכך שכאשר כתוב 'המוציא מחברו עליו הראיה' לא תעזור תקיפה:

1. הגמרא לעיל (בבא מציעא דף ו.) מביאה ברייתא שכתוב בה שאם טלית יוצאת מתחת ידי מישור אחד והשני טוען שהיא שלו (ומסרח סריח) 'המוציא מחברו עליו הראיה'. במקרה זה, ברור שאם המוציא תקף את הטלית בפנינו (ומי שהחזיק צווח) נוציא את הטלית מיד התוקף, שהרי הגמרא (שם) אומרת שאפילו כאשר שניהם מחזיקים יחד ואחד תקף מהשני (והשני צווח) - מוציאים מידו (למרות ששם אין מוחזקות בלעדית לאחד מהם). רואים שכתוב בברייטא 'המוציא מחברו עליו הראיה' למרות שאם השני יתקוף נוציא מידו.
2. כתוב במשנה בבבא קמא (פרק ג' משנה י"א) שאם היו לאדם שני שוורים אחד גדול ואחד קטן והזיקו שני שוורים אחד גדול ואחד קטן, המזיק טוען שהגדול הזיק את הקטן והקטן את הגדול, והניזק טוען להיפך (ושור תם משלם רק מגופו) - המוציא מחברו עליו הראיה. הרמב"ם פסק (בהלכות נזקי ממון פרק ט' הלכה י"א) שבלי ראיה המזיק פטור אפילו ממה שהוא מודה שהוא חייב, כיוון שאת זה התובע לא תובע (כמו טענו חייטים והודה בשעורים). בכל זאת, אם הניזק תפס לא מוציאים ממנו את מה שהמזיק מודה שהוא חייב. רואים כאן, שדווקא מה שהמזיק מודה שהוא חייב לא מוציאים, אבל אם הניזק תפס כמו מה שהוא טוען, יוציאו ממנו, למרות שעל זה כתוב במשנה 'המוציא מחברו עליו הראיה'.

3. במשנה בטהרות (פרק ד' משנה י"ב) שמובאת אצלנו בגמרא כתוב לגבי ספק בכור בהמה טמאה ש'המוציא מחברו עליו הראיה', למרות שנראה בדעת הרמב"ם (וכך נראה שהבין הרשב"א [ראה הערה 23]), שלגבי ספק פדיון פטור חמור אם תקפו כהן מוציאים מידו.

4. במקומות רבים הגמרא אומרת 'המוציא מחברו עליו הראיה' והרמב"ם לא מביא אפשרות לתקיפה, מלבד בבכור [ראה שיעור 'תקיפה בספק'].

⁶ ברייתא על המשנה בפרק ד' משנה ט'.

⁷ פרק ג' משנה א'.

⁸ אפשר לומר שרב המנונא הביא את המשנה במסכת טהרות כיוון ששם מוזכר הלשון 'המוציא מחברו עליו הראיה', ומלשון זו הוא למד שתקפו כהן אין מוציאים מידו, ולכן הוא העדיף להוכיח שיש קדושה בספק בכור מברייטא על המשנה הזו, ולא להביא משנה אחרת במסכת בכורות. בכל זאת, לכאורה יותר פשוט להביא משנה במסכת בכורות מאשר ברייתא במסכת טהרות. בנוסף לכך, לפי מה שהקשנו לעיל לא ברור איך רב המנונא למד מ'המוציא מחברו עליו הראיה' שתקפו כהן אין מוציאים מידו, וממילא צריך להבין מה רב המנונא למד מהמשנה והברייטא במסכת טהרות, שלא היה יכול ללמוד מהמשנה במסכת בכורות.

⁹ יש קושיה נוספת על דברי רב המנונא. רב המנונא למד מספק בכור, שבמקרה שאם תקף אין מוציאים מידו, אם הקדיש – קדוש. לכאורה נראה שרב המנונא למד, שאיסור גיזה ועבודה בספק בכור נובע מזה שתקפו כהן אין מוציאים מידו, (ומזה הוא למד למרחץ). יוצא, שמזה שספק בכור אסור בגיזה ועבודה, מוכח שתקפו כהן אין מוציאים מידו. לפי זה קשה, למה רב המנונא היה צריך להביא ראיה לזה שתקפו כהן אין מוציאים מידו, הרי זה מוכח כבר מאיסור גיזה ועבודה. אם נסביר שלפי רב המנונא הקדושה בספק בכור לא נובעת מזה שתקפו כהן אין מוציאים מידו, וממילא האיסור גיזה ועבודה לא מוכיח שתקפו כהן אין מוציאים מידו, יהיה קשה למה רב המנונא הביא בכלל את הדין של 'תקפו כהן'. רב המנונא

פסק הרמב"ם

ראינו שלא ברור מה המקור של רב המנונא לזה שתקפו כהן אין מוציאים מידו. היה אפשר לחשוב שדברי רב המנונא הם ה"א שנדחת¹⁰, אבל מדברי הרמב"ם לא נראה כך, שהרי הרמב"ם פסק כרב המנונא. כך כתב הרמב"ם¹¹:

כל בכור שהוא ספק דינו שירעה עד שיפיל בו מום ויאכל לבעליו, ואם תפס אותו הכהן אין מוציאים אותו מידו, ואוכל אותו במומו, אבל אינו מקריבו שאין מקריב לעולם אלא בכור ודאי שמא ישחט חלין בעזרה.

הרמב"ם פסק כרב המנונא, שתקפו כהן אין מוציאים מידו¹². פסק זה קשה מכמה בחינות:

1. הראיה של רב המנונא לזה שתקפו כהן אין מוציאים מידו, לא מובנת. לכן, לא ברור מה גרס לרמב"ם לפסוק כשיטתו?
2. מהדין של רב המנונא ורבה נראה שיש קשר בין הקדושה של המרחץ לדין תקפו כהן. קשה, איך הרמב"ם פוסק מצד אחד נגד רב המנונא, שהמרחץ אינו קדוש, ומצד שני כדעת רב המנונא, שתקפו כהן אין מוציאים מידו?
3. רבה רב חנניה ואביו סברו שתקפו כהן מוציאים מידו. קשה, למה הרמב"ם פסק כרב המנונא נגד רבה, רב חנניה ואביו?
4. רב חנניה ואביו הוכיחו מברייטא שתקפו כהן מוציאים מידו, ורב המנונא לא דחה את ההוכחה. קשה, איך הרמב"ם פסק שתקפו כהן אין מוציאים מידו נגד ראיה מברייטא.

המקור לזה שתקפו כהן אין מוציאים מידו

על מנת להבין למה הרמב"ם פסק כרב המנונא ב'תקפו כהן', ננסה להבין את דברי רב המנונא – איך הוא למד שתקפו כהן אין מוציאים מידו, ואיך הוא למד מזה שהמרחץ קדוש. שאלנו למה רב המנונא הביא ברייתא במסכת טהרות, במקום משנה במסכת בכורות. נראה שיש הבדל בין הברייטא במסכת טהרות למשנה במסכת בכורות. המשנה במסכת בכורות מדברת על איסור אכילה, והברייטא במסכת טהרות מדברת

יכול ללמוד שיש קדושה במרחץ מספק בכור, בלי להזכיר את הדין של 'תקפו כהן'. כמו שבספק בכור יש קדושה, למרות שלא מוציאים אותו מהבעלים, כך במרחץ אמור להיות קדושה, למרות שלא מוציאים אותו ממי שמחזיק בו. לימוד זה נכון גם אם תקפו כהן מוציאים מידו, שהרי אם בספק בכור יש קדושה למרות שאם הכהן תקף מוציאים מידו, קל וחומר שבמרחץ יהיה קדושה, שהרי שם אם המקדיש תקף לא יוצאו מידו (ראה פני יהושע שהקשה קושיה זו). לפי זה קשה, למה רב המנונא הביא והוכיח את זה שתקפו כהן אין מוציאים מידו, הרי זה לא מוסיף כלום ללימוד שלו.

¹⁰ כך נראה מדברי רש"י (ד"ה המוציא מחברו).

¹¹ הלכות בכורות פרק ה' הלכה ג'. גם בפרק ב' הלכה ו' הרמב"ם כותב שאם כהן תקף אין מוציאים מידו. במקרה שם יש ספק בדיון, ולכן שם אין חידוש בזה שהרמב"ם כותב שאם תקף אין מוציאים מידו, שהרי כך הוא כותב בכל ספק בדיון (ראה שיעור 'תקיפה בספק').

¹² כדברי הרמב"ם כתב גם המאירי (ד"ה כל) וכן נראה שסבר הרשב"א למעשה. [בחידושים לכתובות (דף ט"ז ע"א) הרשב"א כותב שתקפו כהן מוציאים מידו. גם בשו"ת הרשב"א (סימן שי"א) כתב, שפשוט הגמרא זה שתקפו כהן מוציאים מידו. בכל זאת, בהמשך התשובה הרשב"א מסביר מה גרס לרמב"ם לפסוק שתקפו כהן אין מוציאים מידו (ראה הערה 5), ומתיר את הקושיות על שיטת הרמב"ם (ראה הערה 32), ובספר משמרת הבית (בית שלישי שער שני) הרשב"א כתב שקיימא לן שתקפו כהן אין מוציאים מידו, כדעת הרמב"ם.]. לעומת זאת, רוב הראשונים חלקו על הרמב"ם וסברו שתקפו כהן מוציאים מידו. כך כתבו תוספות (ד"ה פוטר), הרא"ש (סימן י"ג), הרמב"ן (ד"ה ומדאמרין), המרדכי (כתובות פרק ב' סימן קמ"ד), הרא"ה (בדק הבית בית שלישי שער שני), הריטב"א (כתובות דף כ ע"א), הר"ן (חולין דף מ"ה מדפי הרי"ף) והנמוקי יוסף (בבא בתרא דף מ"ג ע"ב). להלכה, השו"ע (יורה דעה סימן שט"ו סעיף א') פסק כדעת הרמב"ם, ואילו הרמ"א (שם) פסק כדעת רוב הראשונים.

על איסור גיזה ועבודה. איסור אכילה שיידך רק בבכור תם, ואילו איסור גיזה ועבודה שיידך גם בבכור בעל מום. לפי זה, המשנה בבכורות מדבר על קדושה של בכור תם, ואילו הברייתא בטהרות מדברת גם על קדושה של בכור בעל מום. כיוון שברייתא זו היא על המשנה בטהרות, מוכח ממנה שכאשר המשנה שם אמרה שבספק בכור 'המוציא מחברו עליו הראיה', היא דיברה גם על בכור תם וגם על בכור בעל מום.

בספק בכור תם, נראה שהיה פשוט לרב המנונא¹³ שאם תקף אין מוציאים מידו, כיוון שבכור תם הוא ממון גבוה¹⁴ ועדיין הבעלים לא זכה בו. לפי זה, כאשר המשנה בטהרות אמרה שבספק בכור 'המוציא מחברו עליו הראיה', הכוונה שאם הכהן יתקוף – לא יוציאו מידו¹⁵. ראינו שהמשנה בטהרות כוללת יחד בכור תם ובכור בעל מום, ועל שניהם יחד היא כותבת ש'המוציא מחברו עליו הראיה'. לכן, רב המנונא למד שכמו שבבכור תם אם תקפו כהן אין מוציאים אותו מידו, כך גם בבכור בעל מום אם תקפו כהן אין מוציאים מידו¹⁶.

לפי זה יוצא, שרב המנונא למד מזה שהמשנה והברייתא בטהרות דיברו על ספק בכור תם ועל ספק בכור בעל מום יחד, שכאשר כהן תקף ספק בכור בעל מום - אין מוציאים מידו. לא היה אפשר להוכיח את זה מהמשנה בבכורות, שהרי שם מדובר רק על בכור תם. לכן, מובן שרב המנונא היה צריך להביא דווקא את המשנה והברייתא במסכת טהרות.

לימוד מספק בכור למרחץ

¹³ יכול להיות שאף אחד בגמרא לא חולק על דין זה, כמו שנבאר בהמשך המאמר.

¹⁴ בספק בכור תם הדיון הממוני הוא, האם הוא ממון גבוה או ממון בעלים. נראה שההכרעה היא שהוא נחשב 'ממון גבוה', כיוון שה' הוא המוחזק הראשון בכל דבר, כמו שדרשו חז"ל (ברכות ל"ה.) שבהתחלה "לה" הארץ ומלואה", ורק לאחר ברכה "הארץ נתן לבני אדם". לעומת זאת, כאשר בכור נעשה בעל מום, יש דיון האם הוא ממון בעלים או ממון כהן. במקרה זה, בפשטות ההכרעה הממונית אמורה להיות שהוא יחשב ממון בעלים, כיוון שהבעלים מוחזק בו. במקרה שהכהן תקף ספק בכור תם והוא נעשה אצלו בעל מום, נראה שלא יוציאו מהכהן, כיוון שברגע שהספק בכור יצא מרשות גבוה הוא היה מוחזק אצל הכהן.

¹⁵ הסברנו לעיל (ראה הערה 5), שכאשר כתוב 'המוציא מחברו עליו הראיה' הכוונה שאנחנו מתייחסים למי שמחזיק בממון כאילו הוא שלו, ואם משהו אחר רוצה לקחת ממנו עליו להביא ראיה. לכן, כרגיל כאשר כתוב 'המוציא מחברו עליו הראיה' הכוונה היא שלא תועיל תקיפה. בכל זאת, כאן רב המנונא למד מספק בכור תם שתועיל תקיפה. בספק בכור תם ברור שתקיפה מועילה, כיוון שאם הכהן תוקף את הספק בכור מהבעלים, ואחר כך הוא נעשה בעל מום ברשותו, הבעלים הופך להיות מוציא מהכהן, שהרי כל עוד הספק בכור בעל מום הוא ברשות גבוה. רב המנונא למד מזה שהמשנה בטהרות כללה יחד ספק בכור תם ובעל מום, שגם בספק בכור בעל מום התקיפה מועילה, כיוון שחכמים השאירו ספק בכור בעל מום כספק כדי שלא תהיה סתירה בין הממונות לאיסורים. לפי זה, המשנה בטהרות אומרת ש'המוציא מחברו עליו הראיה', אבל כיוון שמשאירים ספק בכור כספק, לא ברור מי נחשב מוציא ומי נחשב בעלים, וממילא אם הכהן תקף על הבעלים להביא ראיה. [ראה הערה 5, שהסברנו שבמקרים שלא ברור מי נחשב מוציא ומי נחשב בעלים, הכוונה של הביטוי 'המוציא מחברו עליו הראיה' היא שכל אחד מהם שבא להוציא מהשני עליו להביא ראיה.]

¹⁶ בהמשך נסביר [בגוף המאמר ובהערות 17 ו-23], שרב המנונא אומר שתקפו כהן אין מוציאים מידו, דווקא בספק בכור, כיוון ששם יש התנגשות בין כללי ההכרעה מצד הממונות לכללי ההכרעה מצד האיסורים. לפי זה, אם כהן תקף ספק פדיון פטר חמור – מוציאים מידו, שהרי שם אין איסורים. לפי זה קשה, הרי המשנה בטהרות כללה יחד גם ספק בכור בהמה טמאה, ששם אם תקפו כהן מוציאים מידו, אז איך רב המנונא למד ש'המוציא מחברו עליו הראיה' שכתוב במשנה הכוונה שתקפו כהן אין מוציאים מידו. נראה שבאמת גם רב המנונא מודה שהמשנה בטהרות כללה יחד מקרים שבהם תקפו כהן מוציאים מידו ומקרים שבהם תקפו כהן אין מוציאים מידו, ועל כולם המשנה אמרה 'המוציא מחברו עליו הראיה'. הגיוני שהמשנה לא חילקה בין המקרים, כיוון שהיא לא עוסקת בדיני בכורות אלא אומרת כללים מה עושים בספק, ולכן הגיוני שהיא לא נכנסת להבדלים מסוימים. בכל זאת, נראה שעדיין יותר פשוט שהדין של ספק בכור תם ושל ספק בכור בעל מום יהיה זהה, כיוון שהמשנה בכלל לא מחלקת ביניהם. אם היה הבדל בין בכור תם לבכור בעל מום, היה צריך להיות כתוב במשנה 'ספק בכור אחד בכור אדם ואחד בכור בהמה בין טמאה בין טהורה בין תמה בין בעלת מום – המוציא מחברו עליו הראיה'. בצורה כזו, המשנה הייתה רומזת שיש איזה הבדל בין ספק בכור תם לספק בכור בעל מום, מבלי להיכנס אליו. מזה שהמשנה לא חילקה כלל בין בכור תם לבכור בעל מום, למד רב המנונא שבשניהם 'המוציא מחברו עליו הראיה' זה באותו אופן, ובשניהם אם הכהן תקף לא מוציאים מידו.

אחרי שהבנו איך רב המנונא למד שתקפו כהן אין מוציאים מידו, נסביר איך הוא למד מזה שהמרחץ קדוש. הקשר הפשוט בין ספק בכור למרחץ הוא, שבשניהם יש גם ספק איסור וגם ספק ממון, והערבוב בין שני הספקות יוצר בעיה. אם נכריע שכאשר המקדיש הקדיש את המרחץ הוא אינו קדוש, ובהמשך המקדיש יתקוף את המרחץ יצא לנו דבר מוזר. לא מוציאים את המרחץ ממי שהקדיש אותו, אבל הוא לא קדוש. יש כאן סתירה, אם אנחנו חושבים שיכול להיות שהמרחץ של המקדיש, ולכן אנחנו לא מוציאים אותו ממנו – המרחץ אמור להיות קדוש, כי ספק דאורייתא לחומרא.

גם לגבי ספק בכור (בעל מום) יש סתירה בין ההכרעה באיסורים להכרעה בממונות. מצד הממונות אמורים להכריע שהוא ממון בעלים, ומצד האיסורים אמורים להכריע שהוא אסור בגיזה ועבודה. אם נכריע כך, יצא שמצד אחד אנחנו מכריעים שספק בכור נחשב בכור – שהרי יש בו קדושה, ומצד שני אנחנו מכריעים שהוא לא בכור – שהרי הוא ממון בעלים. רב המנונא הבין, שבגלל סתירה זו הכריעו שספק בכור נשאר אצל הבעלים מספק ואם הכהן תקף אותו – אין מוציאים מידו. לא הכריעו שספק בכור נחשב לגמרי ממון בעלים, כיוון שאם כך תהיה ההכרעה זה יסתור את זה שספק בכור אסור בגיזה ועבודה¹⁷.

אחרי שהכריעו שתקפו כהן אין מוציאים מידו, אין סתירה בין ההכרעה בממונות להכרעה באיסורים, כיוון שמתנייחים לספק בכור כספק מכל הבחינות. כאשר מכריעים שמשוהו נחשב ספק מצד הממונות – לא מוציאים אותו מאף מצד, וכאשר מכריעים שמשוהו נחשב ספק מצד האיסורים – מתמירים בו. לכן, אין סתירה בין זה שמשאירים את הספק בכור אצל הבעלים מספק (ואם תקפו כהן אין מוציאים מידו), לזה שהוא אסור בגיזה ועבודה, שהרי בשני הדינים מתייחסים לספק בכור כספק. לעומת זאת, אם היינו אומרים שספק בכור הוא לגמרי ממון בעלים (ואם תקפו כהן מוציאים מידו), זה סותר את ההכרעה שספק בכור אסור בגיזה ועבודה, כיוון שמצד אחד מכריעים שספק בכור לא נחשב בכור כלל ומצד שני מכריעים שהוא ספק.

רב המנונא למד שכיוון שגם במרחץ יש סתירה בין האיסורים לממונות, צריך להכריע שהמרחץ נחשב ספק, כמו שהכריעו בספק בכור. לפי זה, אם המקדיש תקף את המרחץ – לא מוציאים מידו, וגם אם הוא לא תקף – המרחץ קדוש. צריך לשים לב שיש הבדל בין ספק בכור למרחץ, בספק בכור משנים את הדין שהיה אמור להיות

¹⁷ אנחנו טוענים כאן לשיטת הרמב"ם, שלפי רב המנונא בספק בכור תקפו כהן אין מוציאים מידו, כדי שלא תהיה סתירה בין ההכרעה בממונות להכרעה באיסורים. לפי זה, סתם כך כאשר יש ספק ממון רב המנונא מודה שאם תקף – מוציאים מידו. לכאורה אפשר היה לומר, שרב המנונא אמר שתקפו כהן אין מוציאים מידו, כיוון שהוא סבר שבכל ספק אם תקף – אין מוציאים מידו. אלא שנראה שקשה לומר כך, כיוון שהסוגיה כאן מדברת על מקרים שבהם יש ערבוב בין האיסורים לממונות, וקשה לומר שבתוך סוגיה שמדברת על שאלה מה עושים במקרה שיש ערבוב בין האיסורים לממונות (מרחץ וספק בכור), נפתח בדרך אגב דיון הרבה יותר רחב על דיני 'המוציא מחברו עליו הראיה' ששייך בכל ספק ממון, כאשר דיון זה לא מופיע בשום מקום אחר. מזה שדיון כזה לא מופיע במקומות אחרים, נראה שסתם כך כאשר יש ספק ממון – מכריעים שהחפץ שייך למוחזק, כמו פשוטות הכוונה של 'המוציא מחברו עליו הראיה'. בנוסף לכך, אם באפן כללי רב המנונא סובר שבכל מקרה שיש ספק ממון אם תקף – אין מוציאים מידו, קשה למה הוא צריך להביא ראיה לזה שתקפו כהן אין מוציאים מידו, הרי הוא סובר שתמיד כך הדין בספק. [בנוסף לכך, ראה בהערה 5 שהוכחנו שכאשר כתוב 'המוציא מחברו עליו הראיה', סתם כך הכוונה שאם תקף – מוציאים מידו].

בנוסף לכך, מדברי הרמב"ם מוכח שהוא סבר שדווקא בספק בכור – אם תקף אין מוציאים מידו. בכל מקרה שיש ספק מה הדין, הרמב"ם כותב שאם תקף אין מוציאים מידו. לעומת זאת, בכל מקום שיש ספק במציאות הרמב"ם לא כותב שאם תקף אין מוציאים מידו. המקום היחיד שבו יש ספק במציאות והרמב"ם אומר שאם תקף אין מוציאים מידו, זה ספק בכור. לכן, נראה שהרמב"ם למד כמו שכתבנו, שרב המנונא אמר שתקפו כהן אין מוציאים מידו דווקא לגבי ספק בכור, כיוון ששם יש גם ספק איסור וגם ספק ממון, אבל בשאר הספקות אם תקף מוציאים מידו [בשיעור 'תפיסה בספק' הארכנו בנושא זה, והבאנו שם רשימה ארוכה של מקרים שבהם הרמב"ם כותב שאפשר לתקוף ורשימה ארוכה של מקרים שבהם הרמב"ם לא מזכיר אפשרות של תקיפה, עיין שם].

בממונות ומרחץ משנים את הדין שהיה אמור להיות באיסורים. בספק בכור מכריעים שהוא נחשב ספק מבחינה ממונית (ולכן תקפו כהן אין מוציאים מידו), כיוון שהוא אסור בגיזה ועבודה. לעומת זאת, במרחץ מכריעים שהוא נחשב ספק מבחינת האיסורים (ולכן הוא קדוש), כיוון שאם המקדיש יתקוף לא יוציאו מידו. בכל זאת, הצד השווה שבספק בכור ובמרחץ הוא, שיש סתירה בין ההכרעה בממונות להכרעה באיסורים, ולכן מכריעים שהדבר נחשב ספק גם מבחינת הממונות וגם מבחינת האיסורים – אם תקף אין מוציאים מידו, וגם אם לא תקף הקדושה חלה¹⁸.

שאלנו איך רב המנוא חשב להשוות בין ספק בכור למרחץ, הרי ספק בכור זה קדושה הבאה מאליה. לפי מה שהסברנו יוצא, שרב המנוא למד מספק בכור שלא מכריעים באיסורים ובממונות הכרעות סותרות, ומזה הוא למד שהמרחץ קדוש, כדי שלא יצא שיש סתירה בין ההכרעה באיסורים להכרעה בממונות¹⁹.

דחיית הראיה לדין תקפו כהן

נסכם את הלימוד של רב המנוא. אם כהן תקף ספק בכור בעל מום אין מוציאים מידו, שהרי כתוב עליו 'המוציא מחברו עליו הראיה' יחד עם ספק בכור תם, משמע שיש להם אותו דין. גם כאשר הכהן לא תקף יש בספק בכור בעל מום קדושה, שהרי כתוב שהוא אסור בגיזה ועבודה. הדין במרחץ צריך להיות כמו בספק בכור, כיוון שבשני המקרים יש סתירה בין האיסורים לממונות. לגבי ספק בכור הכרענו שהוא ספק גם מצד הממונות וגם מצד האיסורים, כדי שלא תהיה סתירה בין ההכרעות. באותו אופן, צריך להכריע שהמרחץ נחשב ספק מצד האיסורים ומצד הממונות. אם מכריעים שהמרחץ נחשב ספק, הוא אמור להיות קדוש, כי ספק דאורייתא לחומרא.

רבה, רב חנניא ואבבי לא דוחים במפורש את הראיה של רב המנוא, לזה שתקפו כהן אין מוציאים מידו. בכל זאת, ברור שהם לא קיבלו את הראיה הזו, שהרי הם אומרים שאם תקף מוציאים מידו. לפי מה שהסברנו, אפשר לומר שהם סוברים שבספק בכור תם אם תקף מוציאים מידו, וממילא אין מה להוכיח מספק בכור תם לספק בכור בעל מום. אפשרות נוספת היא, שהם מודים שבספק בכור תם אם תקפו כהן אין מוציאים מידו, אבל הם לא מסכימים ללימוד מתם לבעל מום. לדעתם, למרות שיש הבדל בין בכור תם לבכור בעל מום בדין 'תקפו כהן', הגיוני שיהיה כתוב במשנה 'המוציא

¹⁸ שאלנו (בהערה 9), אם לשיטת רב המנוא זה שיש איסור גיזה ועבודה מוכיח שתקפו כהן אין מוציאים מידו, למה הוא צריך להביא לזה ראיה אחרת. לפי מה שהסברנו, אם לא הייתה ראיה שתקפו כהן אין מוציאים מידו, היינו אומרים שמצד הממונות ספק בכור נחשב כממון בעלים גמור (ואם תקפו כהן מוציאים מידו), ומצד האיסורים הוא אסור בגיזה ועבודה, ולא אכפת לנו שיש בין ההכרעות האלו סתירה. רב המנוא למד שתקפו כהן אין מוציאים מידו, ומזה הוא למד שכאשר יש סתירה בין האיסורים לממונות, יש בעיה להכריע הכרעות סותרות באיסורים ובממונות. רק אחרי שרב המנוא למד שתקפו כהן אין מוציאים מידו, הוא ידע שהאיסור גיזה ועבודה גורם שתקפו כהן אין מוציאים מידו. רב המנוא היה צריך להביא ראיה לזה שתקפו כהן אין מוציאים מידו, כדי ללמוד שיש לנו בעיה להכריע הכרעות סותרות, ולכן המרחץ אמור להיות קדוש.

¹⁹ כאן אפשר לראות המחשה לצורה שבה אנחנו לומדים את שיטת הרמב"ם בלימוד הגמרא. כאשר הרמב"ם ראה שהגמרא מחדשת חידוש שהוא בניגוד למה שנראה בפשטות מגמרות אחרות, מבודד את הדוגמאות שהובאו בסוגיה ומוצא מה המכנה המשותף שלהם. בצורה זו, החידוש לא משפיע על הרבה סוגיות אחרות. בסוגיה הזו, הדוגמאות שהובאו בגמרא הם מרחץ וספק בכור, שבשניהם יש ערבוב בין הדיון בממונות לדיון באיסורים. לכן, הרמב"ם הבין שזו הסוגיה כאן, והערבוב בין האיסורים לממונות הוא זה שיוצר כאן דינים מיוחדים. לכן, אין מה לקשר סוגיה זו לספקות ממוניים אחרים.

מחברו עליו הראיה' על שניהם יחד, כיוון שעל כל אחד מהם נכון לומר ש'המוציא מחברו עליו הראיה', ובכל מקרה זה יתפרש בצורה קצת שונה²⁰.

דחיית הראיה שהמרחץ קדוש

ראינו שרבה לא מקבל את זה שבספק בכור תקפו כהן אין מוציאים מידו. לכן, לשיטתו נפלה כל הראיה של רב המנונא לזה שהמרחץ קדוש. רב המנונא למד מזה שתקפו כהן אין מוציאים מידו, שכאשר יש התנגשות בין האיסורים לממונות מכריעים שזה נחשב ספק מבחינת הממונות והאיסורים. רבה סובר שתקפו כהן מוציאים מידו, ואין בעיה להכריע הכרעה אחת באיסורים והכרעה אחרת בממונות. לכן, רבה אומר שאי אפשר ללמוד מספק בכור למרחץ, כיוון שהקדושה בספק בכור היא קדושה הבאה מאליה, כלומר שם יש שתי ספיקות – ספק אחד של מי הספק בכור, וספק שני האם הוא קדוש. לכן, שם מכריעים שהספק בכור קדוש מצד הספק איסור, ומצד הממונות הוא נחשב של הבעלים. לעומת זאת, במרחץ הקדושה נובעת מזה שהמרחץ שייך למקדיש, וכיוון שברגע ההקדש המרחץ לא נחשב של המקדיש – המרחץ אינו קדוש²¹.

המרחץ לא ברשות המקדיש

ראינו, שרבה אמר שתקפו כהן מוציאים מידו, וכך דחה את הראיה של רב המנונא לזה שהמרחץ קדוש. לפי זה, צריך להבין איך הרמב"ם פסק מצד אחד שתקפו כהן אין מוציאים מידו, ומצד שני שהמרחץ אינו קדוש. אם בספק בכור תקפו כהן אין מוציאים מידו, זה אומר שלא מכריעים הכרעות סותרות. לפי זה, גם המרחץ אמור להיות קדוש, כדי שלא תהיה שם סתירה בין ההכרעה בממונות להכרעה באיסורים, כמו שביארנו לעיל.

נראה שהרמב"ם למד ממסקנת הגמרא שאין סתירה בין זה שתקפו כהן אין מוציאים מידו לזה שהמרחץ קדוש. בסוף הסוגיה, לומדים שהמרחץ אינו קדוש כיוון שרב נחמן אמר ש'כל ממון שאין יכול להוציאו בדינין, הקדישו – אינו קדוש'. הרמב"ם מביא את הדין הזה בהלכות ערכין בהקשר של דין הקדש דבר שאינו ברשותו. לפי זה, נראה שכמו שאדם לא יכול להקדיש מטלטלים שנגזלו ממנו כיוון שהם אינם ברשותו, למרות שוודאי שהם שלו, כך לא חוששים להקדש קרקע כאשר המקדיש לא יכול להוציא אותה בדינין כיוון שהיא נחשבת לא ברשותו.

לפי זה, יוצא שלמסקנה אין סתירה בין זה שתקפו כהן אין מוציאים מידו לזה שהמרחץ אינו קדוש. הגיוני שתקפו כהן אין מוציאים מידו, ככדי שלא תהיה סתירה בין הקדושה של הספק בכור לבין ההכרעה הממונית. לעומת זאת במרחץ, למסקנה

²⁰ בהערה 16 בארנו שגם לפי רב המנונא באמת כלול בכלל 'המוציא מחברו עליו הראיה' במשנה בטהרות גם מקרים שבהם תקפו כהן מוציאים מידו. לפי זה, ממש מובן למה רבה רב חנניה ואב"י לא ראו צורך לדחות את הראיה של רב המנונא, שהרי אם 'המוציא מחברו עליו הראיה' כולל גם מקרים שתקפו כהן מוציאים מידו, מה הבעיה לומר שהוא יכול גם ספק בכור בעל מום. בכל זאת, יותר פשוט לומר שאין חילוק בין בכור תם לבעל מום כיוון שהמשנה לא חילקה ביניהם כלל (כמו שביארנו שם, בהערה 16).

²¹ גם רב המנונא ידע שקדושת בכור באה מאליה וקדושת המרחץ נובעת מזה שהמרחץ שייך למקדיש. בכל זאת הוא סבר שאפשר ללמוד מספק בכור למרחץ, כיוון שלדעתו תקפו כהן אין מוציאים מידו. מזה הוא למד שההכרעה בספק בכור היא שהוא ספק, והכרעה זו נובעת מזה שיש סתירה בין הממונות לאיסורים. לכן, גם במרחץ צריך להכריע שהוא ספק כיוון שגם שם יש סתירה בין האיסורים לממונות (כמו שבארנו בגוף המאמר). [הסברנו כאן את מה שעומד מאחורי ההסבר של רב המנונא. בכל זאת, בסוף רב המנונא בא לומר שכמו שספק בכור קדוש כך המרחץ קדוש. לכן, כאשר רבה דחה את הראיה שלו וטען שתקפו כהן מוציאים מידו, הוא היה צריך להסביר למה אחרי דחייה זו מובן שלמרות שספק בכור קדוש, זה לא אומר שהמרחץ יהיה קדוש.]

אין סתירה בין זה שהמקדיש יכול לתקוף את המרחץ לזה שהמרחץ אינו קדוש. למסקנה המרחץ אינו קדוש כיוון שהוא לא נחשב ברשות המקדיש, וממילא זה לא אומר שאנחנו מתייחסים אליו כאילו הוא וודאי לא של המקדיש, אלא פשוט הוא לא ברשות המקדיש. כמו שאין סתירה בין זה שחפץ מטלטלים שייך לנגזל, לזה שהוא לא יכול להקדיש אותו, כיוון שהוא אינו ברשותו, כך אין סתירה בין זה שיש ספק האם המרחץ שייך למקדיש, לזה שהוא לא יכול להקדיש אותו כיוון שהוא לא ברשותו – שהרי הוא לא יכול להוציאו בדיינים.

דחיית הראיה של רב חנניה ואביי

נשאלו לנו שתי שאלות, למה הרמב"ם פוסק כרב המנונא נגד רבה רב חנניה ואביי, ואיך הרמב"ם מתעלם מהראיה של רב חנניה ואביי לזה שתקפו כהן מוציאם מידו. לגבי רבה, אפשר לומר שהוא לא התכוון דווקא שתקפו כהן מוציאם מידו, אלא הוא אמר שאפשר לומר כך²², וממילא אין ראיה לרב המנונא. בכל זאת, צריך להבין למה הרמב"ם לא פסק כרב חנניה ואביי, הרי יש להם ראיה מברייטא²³. כדי להבין את זה, נעניין בראיה שלהם ובדברי רב אחא מדפתי ורבינא על הברייטא.

²² כך כתבו הרשב"א (שו"ת סימן שי"א) והכסף משנה (הלכות בכורות פרק ו' הלכה ב').

²³ בהערה זו נדון בכמה הסברים שמצאנו בשאלה איך הרמב"ם מסתדר עם הברייטא:

1. בשו"ת הרשב"א (סימן שי"א) תירץ, שרב המנונא יכול לדחות את הראיה מהברייטא, כיוון שיש הבדל בין ספק בכור לספק פדיון פטר חמור. הוא מסביר את ההבדל כך:

"ספק בכור ספק גמור הוא ולא איתחזק ביה ישראל יותר מכהן ולא כהן יותר מישראל. דאף על גב דאיתחזק ישראל באם, בולד מיהא לא איתחזק. והוא ליה כעין ההיא דהמחליף פרה בחמור וילדה. אלא דהתם אית ליה דררא דממונא למר ולמר והכא ליכא דררא לחד מיניהו והילכך כל דאליה גבר. אבל הספקות ישראל איתחזק בהו לגמרי".

הרשב"א אומר שבספק בכור יש ספק שקול, בו אף אחד מהצדדים לא מוחזק יותר מהשני, כיוון שהספק בכור נולד קדוש, וממילא הבעלים לא הוחזק בו עצמו אלא רק באמא שלו. לעומת זאת, לגבי ספק פדיון פטר חמור הבעלים מוחזק לגמרי בשה. לכן, הרשב"א טוען שרב המנונא יכול לתרץ את הקושיה מהברייטא ולומר שדווקא בספק פדיון פטר חמור שבו הבעלים מוחזק, לא מועילה תקיפה, אבל בספק בכור שבו אף אחד לא מוחזק מועילה תקיפה. הרשב"א מדמה את הדין של ספק בכור לדין של מחליף פרה בחמור. במקרה שם, אדם החליף פרה בחמור והפרה ילדה, ולא ידוע האם היא ילדה לפני המכירה - ואז הולד שייך לקונה, או אחרי המכירה ואז הולד שייך למוכר. כתוב במשנה (בבא מציעא דף ק ע"א) שהדין שם הוא יחלוקו. הרשב"א אומר, שבעקרון המקרים דומים כיוון שגם בספק בכור וגם במחליף פרה בחמור אף אחד מהם לא נחשב מוחזק בולד. ההבדל הוא, שבמחליף פרה בחמור יש לשני בעלי הדין זיקה לממון ולכן הם חולקים, ואילו בספק בכור אין לאף אחד זיקה לממון, ולכן 'כל דאליה גבר', וממילא הכהן יכול לתקוף.

יש על הסבר הרשב"א כמה קושיות: א. למה הבעלים לא נחשב מוחזק בספק בכור עצמו? הרי הוא נולד ברשותו, והגמרא (שם) אומרת לגבי המחליף פרה בחמור, שאם היא ילדה ברשות המוכר ודאי שהוא מוחזק בולד. ב. למה הרשב"א אומר שבספק בכור אין זיקת ממון לאף אחד? הרי ודאי שהספק בכור הוא או של הכהן או של הבעלים, ולא של מישהו אחר. ג. במחליף פרה בחמור הגמרא אומרת שרק לשיטת סומכוס חולקים, אבל להלכה פסק הרמב"ם (הלכות מכירה פרק כ' הלכה י') שאפילו כאשר הפרה ילדה באגם הבעלים מוחזק בולד כיוון שהוא היה הבעלים של הפרה וממילא הוא המרא קמא של הולד. לפי זה, גם בספק בכור הבעלים אמור להיות מוחזק, ולא אמורה להועיל תקיפה.

הקהלות יעקב (בבא מציעא סימן ט') מסביר, שבספק בכור אין חזקת 'מרא קמא' כיוון שהוא קדוש גם בלי שמקדישים אותו, וממילא לפי הצד שהוא בכור, כבר כאשר הוא בבטן הוא שייך לבעלים רק עד שיוולד. לגבי מחליף פרה בחמור, יש חזקת 'מרא קמא' על הולד כיוון שבעקרון הולד של הבעלים לעולם, אלא שאחר כך הבעלים אולי מכר אותו, לכן שם לפי חכמים הולכים לפי 'מרא קמא'. מה שהרשב"א מדמה ספק בכור למחליף פרה בחמור, זה לענין מה שמבואר בגמרא (בבא בתרא ל"ה ע"א) שבעקרון הדין שהסיבה שבמחליף פרה בחמור הדין הוא יחלוקו, זה כיוון שיש לשניהם 'דררא דממונא', אבל אם לא היה 'דררא דממונא' הדין היה 'כל דאליה גבר'. הרשב"א למד מזה, שאומרים דין 'כל דאליה גבר' גם כשאחד כבר מחזיק את החפץ ברשותו, ובעצם דין 'כל דאליה גבר' הוא תמידי, ולכן גם על הבעלים של הספק בכור אנחנו מסתכלים כאילו הוא תקף אותו, כיוון שאין לו חזקת 'מרא קמא' ואפשר לחזור ולתקוף ממנו. לגבי השאלה למה אין כאן 'דררא דממונא' לשניהם, מסביר הקהלות יעקב שהרשב"א הבין את המושג דררא דממונא כמו הרשב"ם (שם ע"ב ד"ה אי) שלשיטתו יש 'דררא דממונא' יש לכל אחד מהם צד אחיזה בתביעתו. בספק בכור, על הצד שהוא בכור מראש ברור שאין לבעלים שום קשר ממנו אליו אחרי שיוולד, ועל הצד שהוא לא בכור אין לכהן שום קשר אליו. לעומת זאת, במחליף פרה בחמור, גם על הצד שהעובר של בעל החמור, הוא היה קודם של בעל הפרה, וגם על הצד שהוא עדיין של

הברייתא אומרת, 'הספקות נכנסים לדיר להתעשר'. רב חנניה ואבבי הוכיחו מזה שמתייחסים לספק בכור כממון בעלים גמור, וממילא אם תקפו כהן מוציאים מידו. על ברייתא זו רב אחא מדפתי ורבינא אמרו, שחייבים לומר שמדובר דווקא על ספק פדיון פטר חמור, כיוון שספק בכור כבר קדוש ואי אפשר לעשר אותו. לפי זה, מוכח מהברייתא רק שבספק פדיון פטר חמור תקפו כהן מוציאים מידו, אבל לא מוכח מה הדין בספק בכור.

לפי מה שהסברנו לעיל, רב המנונא אמר שאם תקף אין מוציאים מידו דווקא בספק בכור, כיוון ששם יש סתירה בין כללי ההכרעה בספק איסור לכללי ההכרעה בספק ממון. לעומת זאת, בספקות ממון שאין בהם איסורים, רב המנונא מסכים שאם תקף

בעל הפרה יש לבעל החמור איזה צד אחיזה בתביעה, כיוון שהוא תובע את העובר מכוח מה שקנה את הפרה, וזה ובכל מקרה זה נכון שהוא קנה את הפרה.

קשה על הסבר הקהלות יעקב, איך אפשר להסביר בדעת הרמב"ם ש'כל דאליים גבר' זה לתמיד, הרי הרמב"ם כתב בדיון 'כל דאליים גבר' (הלכות טוען ונטען פרק ט"ו הלכה ד'):

"מניחין אותה ביניהן, וכל המתגבר ירד בה, ויהיה האחר מוציא מידו ועליו הראיה".

משמע מדברי הרמב"ם שאחרי שאחד תקף, השני נחשב מוציא לעולם.

2. הכסף משנה (הלכות בכורות פרק ב' הלכה ו'), וכן כתב בבית יוסף יורה דעה סימן שט"ו) תירץ, שאפשר לומר שכל זמן שספק בכור נמצא ברשות ישראל והכהן עוד לא תקף אותו, הוא נחשב לגמרי כממון ישראל, ולכן הוא נכנס לדיר להתעשר. לא חייבים להסכים עם רב חנניה בזה שאם כאשר תקפו כהן אין מוציאים מידו, אז לפני שהכהן תקף זה נחשב רק כספק של הישראל. הש"ך הקשה על הסבר זה (וכך הקשה גם על דברי הרשב"א) שקשה לומר שהרמב"ם דחה את מהלך הגמרא, שממנו נראה שתקפו כהן מוציאים מידו, בגלל שלו היה תירוץ לקושיה, כאשר בגמרא משמע שאין לרב המנונא מה לענות על הקושיה.

3. הלחם משנה (שם) כתב, שהרמב"ם פסק כמו סוגיה בכתובות (דף כ ע"א) והוא סבר שהיא חולקת על הגמרא בבבא מציעא, עיין שם.

4. הש"ך כתב (תקפו כהן סימן א'):

"אלא נ"ל דעת הרמב"ם, משום דבתשובת הרשב"א סימן ש"י הקשה השואל להרשב"א קושיא מגופא דש"ס,

מאי סייעא מייתי רב חנניה לספק בכורות מספק פטר חמור, דהתם שאני דממון גמור דישאל הוא [...] אבל

ספק בכורות לאו ממון נינהו דהא אסירי בגיזה ועבודה והוה לן למימר תקפו כהן אין מוציאים מידו כו'. [...]

משמע ליה להרמב"ם ודאי דכי מוקמינן לה בספק פטר חמור ליכא לאתויי ראייה לספק בכורות דמוציאין מידו,

ורב חנניה והנך אמוראי דהוי בעי לאתויי ראייה הוה ס"ל דמיירי בספק בכורות, [...] וא"כ לרב אחא ורבינא ליכא

לאתויי ראייה, וא"כ אדרבה מסקנא דש"ס דספק בכורות אין מוציאים מידו, כן נ"ל לדעת הרמב"ם."

הש"ך מסביר שהרמב"ם למד שאין אפשרות להביא ראייה מספק פדיון פטר חמור שאין בו איסור גיזה ועבודה ולכן הוא ממש ממון בעלים לספק בכור, שהוא לא ממון בעלים, שהרי הוא אסור בגיזה ועבודה. לפי זה, כל הראיה של רב חנניה מהברייתא בנויה על כך שהוא סבר שהברייתא מדברת על ספק בכור. לפי דברי רב אחא מדפתי ורבינא, שהברייתא מדברת על ספק פדיון פטר חמור, אין מקום להביא ממנה ראייה נגד רב המנונא. לפי זה, רב אחא מדפתי ורבינא דוחים את הראיה של רב חנניה, ויוצא שמסקנת מהלך הגמרא היא שתקפו כהן אין מוציאים מידו.

קשה על הסבר הש"ך, למה הוא אומר שכיוון שספק בכור אסור בגיזה ועבודה הוא אינו ממון בעלים? הרי ספק בכור בעל מום מותר באכילה למרות שהוא אסור בגיזה ועבודה, וממילא הוא ממש ממון כהן. לכן, נראה שהש"ך הבין שמדובר כאן דווקא בספק בכור תם, וכאשר הוא כותב שהוא אסור בגיזה ועבודה הכוונה שלא רק לאיסור זה אלא גם לכל קדושה שיש בספק בכור תם. מה שמחזק את ההבנה הזו בדברי הש"ך, זה שהוא מתבסס על השאלה בשו"ת הרשב"א סימן ש"י שם השואל כותב:

"ספק פטר חמור ממון של ישראל הוא עכשיו כשכהן תופשו ולכך מוציאים מידו, אבל ספק בכור אינו ראוי

לישראל עכשיו כשתופשו כהן, ומפני שאפשר שיראה לו לאחר זמן אתה מוציאו מידו?"

משמע שהשואל הבין בפשטות שכאשר הגמרא מדברת על ספק בכור הכוונה דווקא לספק בכור תם, ולכן הוא אומר שספק בכור כרגע אינו ראוי לבעלים. מזה שהש"ך מתבסס על השאלה הזו, נראה שגם הוא הבין שמדובר דווקא על ספק בכור תם. הקושי בהסבר זה הוא, שמלשון הגמרא "אסורים בגיזה ועבודה" משמע שמדובר על בכור בעל מום, שהרי בכור תם לא רק אסור בגיזה ועבודה אלא קדוש ממש, ואסור גם באכילה. בנוסף לכך, לשון הרמב"ם היא:

"כל בכור שהוא ספק דינו שירעה עד שיפיל בו מום ויאכל לבעליו, ואם תפס אותו הכהן אין מוציאים אותו מידו,

ואוכל אותו במומו."

מלשון הרמב"ם משמע שתקיפה מועילה גם בספק בכור בעל מום.

מוציאים מידו, כיוון שהוא הוציא מהמוחזק בלי ראייה. לפי זה, רב המנונא מסכים שספק פדיון פטר חמור הוא ממון בעלים גמור, ואם תקף מוציאים מידו²⁴.

לפי זה, לא ברור מה הקושיה של אבבי ורב חנניה, הרי הברייתא מדברת על ספק פדיון פטר חמור, ושם רב המנונא מודה שזה ממון בעלים גמור. לכן, נראה שאבבי ורב חנניה למדו שהברייתא מדברת על ספק בכור, ולכן הביאו ממנה ראייה לדין ספק בכור. לעומת זאת, רב אחא מדפתי ורבינא הוכיחו שהברייתא מדברת דווקא על ספק פדיון פטר חמור, וממילא אי אפשר להביא ממנה ראייה נגד רב המנונא. לפי זה, מובן למה הרמב"ם לא פסק כרב חנניה ואבבי למרות הראייה שלהם, שהרי רב אחא מדפתי ורבינא הם 'בתראי', והם דחו את הראייה של אבבי ורב חנניה²⁵.

נראה שהרמב"ם פסק כרב המנונא ב'תקפו כהן', כיוון שמהלך הגמרא נגמר בדחיית הראייה נגדו על ידי רב אחא ורבינא, ולכן נראה שזו מסקנת הסוגיה²⁶. בנוסף לכך, יותר פשוט ללמוד את המשנה בטהרות כדעת רב המנונא, כיוון שהמשנה שם לא מחלקת בין ספק בכור תם לספק בכור בעל מום. בנוסף לכך, לפי רב המנונא יוצא שחכמים לא מכריעים שתי הכרעות סותרות בספק בכור. לכן, אם אין ראייה נגד רב המנונא, יותר פשוט לפסוק כמותו ב'תקפו כהן'.

סיכום

תירוץ הקושיות על הרמב"ם :

1. במשנה בטהרות כתוב שבספק בכור 'המוציא מחברו עליו הראיה'. מהברייתא שם מוכח שמדובר כאן גם על בעל מום. בתם ודאי שתקפו כהן אין מוציאים מידו, שהרי הוא עדיין ממון גבוה. רב המנונא למד מזה שכתוב יחד על תם ועל בעל מום

²⁴ ראה הערה 32. לפי הסבר הבית יוסף ברמב"ם, יוצא שגם לגבי פטר חמור הרמב"ם סובר שאם תקפו כהן אין מוציאים מידו, וכן משמע מהגר"א (יורה דעה סימן שט"ו ס"ק ב'). לעומת זאת לפי הסבר הרשב"א והש"ך [ולפי ההסבר שלנו], יוצא שדווקא לגבי ספק בכור הרמב"ם סובר שתקפו כהן אין מוציאים מידו, אבל לגבי ספק פדיון פטר חמור אם תקפו כהן מוציאים מידו. בהלכות של פטר חמור (הלכות בכורים פרק י"ב) הרמב"ם כותב שספק פדיון פטר חמור של הבעלים, ואינו מזכיר אפשרות שהכהן יתקוף אותו. בהגה על תקפו כהן מבין הש"ך (סימן א') כתב, שמסתבר כדעת הבית יוסף, כיוון שאם הרמב"ם היה סובר שבספק פדיון פטר חמור הדין שונה ממה שהוא כתב לגבי ספק בכור הוא היה צריך לכתוב זאת במפורש, וכיוון שלא כתב נראה שסבר שאין בניהם הבדל. לעומת זאת, האור שמח (הלכות בכורות פרק ה' הלכה ג') כתב שנראה כמו הרשב"א, כיוון שאם הרמב"ם היה סובר שיש לכהן אפשרות לתקוף ספק פדיון פטר חמור הוא היה כותב את זה במפורש. נראה שדברי האור שמח נכונים, כיוון שאם הרמב"ם כותב שהטלה שהוא ספק פדיון פטר חמור היא שייך לבעלים, משמע שאם תקפו כהן מוציאים מידו, אלא אם כן כתוב במפורש אחרת. בנוסף לכך, במקרים שהרמב"ם סובר שמשאירים משהו אצל המוחזק ואם הבעל דין השני תקף אין מוציאים מידו הוא מזכיר זאת הרבה פעמים, לכן נראה בפשטות שכאשר הרמב"ם לא מזכיר אפשרות של תקיפה, הכוונה שתקיפה לא תועיל ויוציאו מיד התוקף [ראה שיעור 'תקיפה בספק'].

²⁵ ראה הערה 23. מבחינת מהלך הגמרא, אנחנו מסבירים כאן בצורה דומה להסבר של הש"ך. ההבדל הוא, שלפי הש"ך אי אפשר להביא ראייה מספק פדיון פטר חמור לספק בכור כיוון שבפדיון פטר חמור הבעלים מוחזק, ולפי ההסבר שלנו אי אפשר להביא ראייה כיוון שבפדיון פטר חמור אין קדושה ולכן אין שם ערבוב בין האיסורים לממונות. החילוק בין מקרה שהבעלים מוחזק למקרה שהוא לא מוחזק לא מוזכר בגמרא, ולכן זה קצת חידוש לומר שהגמרא התכוונה לפסוק כרב המנונא בזה שהיא הביאה את דברי רב אחא ורבינא, שהרי לא מוזכר בגמרא שהם באו לדחות את הראייה נגד רב המנונא. לעומת זאת, לפי ההסבר שלנו, היה לרב המנונא ברור שכאשר יש ספק ממון, אם תקף מוציאים מידו. כל הסוגיה בגמרא היא על מקרה שיש ערבוב בין האיסורים לממונות. לכן, לשיטתנו ברור שכאשר רב אחא ורבינא אומרים שהברייתא דיברה על ספק פדיון פטר חמור זה דוחה את הראייה נגד רב המנונא, שהרי אין בפדיון פטר חמור קדושה, ולכן הוא לא קשור לסוגיה.

²⁶ נראה שהרמב"ם שיש הרבה משקל לצורה ולסדר שהגמרא מביאה את הדברים בכל סוגיה. כיוון שהגמרא סיימה את המהלך בדחיית רב אחא ורבינא, הרמב"ם למד שהמסקנה היא כרב המנונא.

- המוציא מחברו עליו הראיה', שכמו שלגבי תם הכוונה שתקפו כהן אין מוציאים מידו, כך לגבי בעל מום אם תקפו כהן אין מוציאים מידו.
2. למסקנת הגמרא, המרחץ לא קדוש כיוון שהוא לא ברשות הבעלים, וממילא אין סתירה בין זה שתקפו כהן אין מוציאים מידו לזה שהמרחץ אינו קדוש.
3. אפשר לומר שרבה לא סבר דווקא שתקפו כהן מוציאים מידו. בנוסף לכך, נראה מדברי רב אחא ורבינא שהם סברו שתקפו כהן אין מוציאים מידו, כמו שנבאר (אות ד').
4. רב המנונא מסכים שסתם כך כאשר יש ספק במציאות, אם תקף מוציאים מידו, כיוון שההכרעה היא שהממון נחשב של המוחזק. דווקא בספק בכור, רב המנונא אומר שאם הכהן תקף אין מוציאים מידו, כיוון שאם נכריע שספק בכור הוא לגמרי ממון בעלים, זה יסתור את איסור גזיזה ועבודה. לפי זה, הראיה של רב חנניה ואבבי מהברייתא נכונה רק אם לומדים שהברייתא דיברה על ספק בכור. רב אחא ורבינא אמרו שהברייתא מדברת דווקא על ספק פדיון פטר חמור. לפי זה, הראיה של רב חנניה ואבבי מהברייתא נדחית, שהרי בספק פדיון פטר חמור גם רב המנונא מודה שתקפו כהן מוציאים מידו.
- הרמב"ם סבר שמסקנת הסוגיה היא שתקפו כהן אין מוציאים מידו, כיוון שרב אחא ורבינא שהם 'בתראי' מסייעים לדעה זו, והגמרא מביאה את דבריהם בסוף הסוגיה. בנוסף לכך, יותר חלק ללמוד את המשנה בטהרות כמו רב המנונא, וגם לפי דבריו יוצא שאין סתירה בין ההכרעה בספק בכור מצד הממונות להכרעה מצד האיסורים. לכן, הרמב"ם סבר שאם אין ראיה נגד רב המנונא נראה שהלכה כמותו.

המהלך בקצרה

1. בגמרא מסופר שהיה מרחץ ששני אנשים רבו עליו, וקם אחד מהם והקדיש אותו. רב המנונא טען שהמרחץ קדוש. הוא הוכיח את זה מכך שבספק בכור הדין הוא 'המוציא מחברו עליו הראיה', וכתוב בברייתא שהוא אסור בגיזה ועבודה. רואים שאם כהן תקף ספק בכור – אין מוציאים מידו, שהרי כתוב שהמוציא מחברו עליו הראיה, וגם כאשר הכהן לא תקף הוא אסור בגיזה ועבודה. מכאן לומד רב המנונא, שבמקרה שאם תקף לא מוציאים מידו, כמו המרחץ, גם אם לא תקף – ההקדש חל. רבה דחה ראיה זו, ואמר שאפשר לומר שאם כהן תקף ספק בכור יוציאו ממנו, ובכל זאת יש בספק בכור קדושה, כיוון שקדושת בכור היא קדושה הבאה מאליה.
2. רב חנניה ואבבי סייעו לדברי רבה, והוכיחו מברייתא שתקפו כהן מוציאים מידו. כתוב בברייתא ש'הספקות נכנסים לדיר להתעשר'. מזה מוכח שספק בכור נחשב ממון בעלים גמור ואם תקפו כהן מוציאים מידו, שהרי מעשרים רק בהמה שהיא ודאי חייבת במעשר. רב אחא ורבינא אמרו שהברייתא שאומרת ש'הספקות נכנסות לדיר להתעשר', מדברת דווקא על ספק פדיון פטר חמור, כיוון שבספק בכור יש קדושה וצריך לעשר דווקא בהמה שאינה קדושה.
3. לגבי המרחץ – מסקנת הגמרא היא שהמרחץ אינו קדוש, כיוון שכל ממון שאי אפשר להוציאו בדיינים, אם הקדישו אינו קדוש, וכן פסק הרמב"ם.
4. קשה על דברי רב המנונא:
1. איך הוא למד מ'המוציא מחברו עליו הראיה' שתקפו כהן אין מוציאים מידו? הרי הכוונה הפשוטה היא שאם הכהן רוצה להוציא מהבעלים עליו להביא ראיה, וכל עוד הוא לא הביא ראיה יוציאו ממנו.

2. איך הוא רוצה ללמוד מזה שספק בכור קדוש שהמרחץ קדוש, הרי ספק בכור זה קדושה הבאה מאליה.
3. למה הוא הביא ראיה מברייטא לזה שיש קדושה בספק בכור, הרי זה כבר כתוב במשנה מפורשת במסכת בכורות.
5. הרמב"ם פסק שאם כהן תקף ספק בכור אין מוציאים מידו, כדעת רב המנונא. קשה על הרמב"ם:
 1. ראינו שהלימוד של רב המנונא לזה שתקפו כהן אין מוציאים מידו אינו ברור. אז למה הרמב"ם פסק כמותו?
 2. רואים בדיון בין רבה לרב המנונא שיש קשר בין זה שהמרחץ אינו קדוש לבין זה שתקפו כהן מוציאים מידו. קשה, איך הרמב"ם פוסק מצד אחד שהמרחץ אינו קדוש, ומצד שני שתקפו כהן אין מוציאים מידו.
 3. למה הרמב"ם פסק כרב המנונא נגד רבה רב חנניה ואביי?
 4. איך הרמב"ם פוסק שתקפו כהן אין מוציאים מידו? הרי יש ראיה נגד זה מברייטא.
6. נבאר איך רב המנונא למד שתקפו כהן אין מוציאים מידו. ראינו שרב המנונא הביא דווקא את הברייטא בטהרות, ולא את המשנה בבכורות. ההבדל ביניהם הוא, שהמשנה בבכורות מדברת על איסור אכילה ששייך דווקא בבכור תם, ואילו הברייטא בטהרות מדברת על איסור גיזה ועבודה שייך גם בבכור בעל מום. לפי זה, כאשר המשנה בטהרות אומרת 'המוציא מחברו עליו הראיה' היא מדברת ספק בכור תם ובעל מום יחד, כיוון שהברייטא בטהרות מדברת על המקרים של המשנה שם. בספק בכור תם מסתבר שאם תקף אין מוציאים מידו כי הוא עדיין ממון גבוה, והבעלים עוד לא החזיק בו. לכן, נראה שכאשר כתוב במשנה שם 'המוציא מחברו עליו הראיה' הכוונה שאם תקף אין מוציאים מידו. רב המנונא לומד שגם בספק בכור בעל מום אם תקף אין מוציאים מידו, כיוון שהמשנה בטהרות הביאה את הדין שלו יחד עם ספק בכור תם, משמע שבשניהם 'המוציא מחברו עליו הראיה' זה באותה צורה.
7. רבה, רב חנניה ואביי לא דחו במפורש את הראיה של רב המנונא לזה שתקפו כהן אין מוציאים מידו, אבל ודאי שהם לא קיבלו את הלימוד הזה, כיוון שהם אומרים שתקפו כהן מוציאים מידו. אפשר לומר שהם סוברים שגם בספק בכור תם תקפו כהן מוציאים מידו, וממילא אי אפשר ללמוד מספק בכור תם שבספק בכור בעל מום אם תקפו כהן אין מוציאים מידו. אפשרות נוספת היא, שהם מודים שבספק בכור תם אם תקפו כהן אין מוציאים מידו, אבל הם סוברים שאי אפשר ללמוד מזה לספק בכור בעל מום, כיוון שהגיוני שהמשנה אמרה על ספק בכור תם ובעל מום יחד ש'המוציא מחברו עליו הראיה', ובכל אחד מהם זה בצורה קצת שונה.
8. נבאר את הלמוד של רב המנונא שהמרחץ קדוש. ראינו שרב המנונא למד שבספק בכור אם תקפו כהן אין מוציאים מידו. רב המנונא הבין שדין זה נובע מזה שיש בספק בכור (בעל מום) סתירה בין האיסורים לממונות. מצד הממונות אמורים להכריע שהוא ממון בעלים גמור וממילא יוצא שהוא לא בכור, ומצד האיסורים אמורים להכריע שהוא קדוש וממילא יוצא שהוא בכור. כיוון שיש סתירה בין האיסורים לממונות הכריעו שהוא ספק גם מצד הממונות וגם מצד האיסורים. לכן, תקפו כהן אין מוציאים מידו, ובכל מקרה יש איסור גיזה ועבודה. גם במרחץ יש סתירה בין האיסורים לממונות. מצד הממונות אמורים להכריע שאם תקף אין מוציאים מידו, ומצד האיסורים אמורים להכריע שהמרחץ לא קדוש, כיוון שכרגע הוא לא נחשב של המקדיש. אם נכריע כך יצא שאם המקדיש יתקוף אחרי

שהוא הקדיש, מצד הממונות המרחץ יחשב ספק של המקדיש, שהרי לא מוציאים מידו, לעומת זאת, מצד האיסורים המרחץ נחשב כוודאי לא של המקדיש, שהרי הוא לא קדוש. רב המנונא למד שכמו שבספק בכור הכרענו שהוא נחשב ספק גם מצד הממונות וגם מצד האיסורים, כך גם במרחץ צריך להכריע שהוא נחשב ספק, כיוון שבשני המקרים אם לא נכריע כך תהיה סתירה בין ההכרעה באיסורים להכרעה בממונות. אם מכריעים שהמרחץ נחשב ספק – הוא אמור להיות קדוש 9. רבה דחה את הלימוד הזה, כיוון שהוא סובר שבספק בכור תקפו כהן מוציאים מידו (כמו שביארנו), וממילא לשיטתו אין בעיה להכריע שתי הכרעות סותרות.

10. לפי זה, קשה איך הרמב"ם פסק שתקפו כהן אין מוציאים מידו, ובכל זאת הוא פסק שהמרחץ אינו קדוש? הרי לשיטתו לא מכריעים הכרעות סותרות. נראה שהרמב"ם למד ממסקנת הגמרא שהמרחץ לא קדוש, כיוון שכאשר המקדיש לא יכול להוציא את המרחץ בדיינים, הוא לא ברשותו. לפי זה, אין סתירה בין זה שהמרחץ לא קדוש לזה שלא יוציאו אותו מהמקדיש אם הוא יתקוף, כיוון שגם אם המרחץ באמת שייך למקדיש, הוא לא יהיה קדוש כל עוד הוא לא ברשותו.

11. הברייתא אמרה, 'הספקות נכנסים לדיר להתעשר'. רב חנניה ואבבי הוכיחו מזה שספק בכור נחשב ממון בעלים גמור, ואם תקפו כהן מוציאים מידו. רב אחא מדפתי ורבינא אמרו שהברייתא הזו מדברת דווקא על ספק פדיון פטר חמור. לפי זה, מהברייתא מוכח רק שאם כהן תקף ספק פדיון פטר חמור מוציאים מידו, ולא מוכח מה הדין בספק בכור. גם רב המנונא מסכים שבספק פדיון פטר חמור אם תקף מוציאים מידו, שהרי שם אין התנגשות בין האיסורים לממונות. לפי זה, קשה איך אבבי ורב חנניה הקשו מברייתא זו על רב המנונא. נראה, שאבבי ורב חנניה חשבו שהברייתא מדברת על ספק בכור, ורב אחא ורבינא אמרו שהברייתא מדברת על ספק פדיון פטר חמור, וממילא אין משם ראיה נגד שיטת רב המנונא.

12. מזה שמהלך הגמרא נגמר בתירוץ של רב אחא ורבינא לשיטת רב המנונא, הרמב"ם הבין שהלכה כמותו. בנוסף לכך, ראינו שיותר פשוט ללמוד את המשנה בטהרות כמו רב המנונא, וגם לפי רב המנונא יוצא שאין סתירה בין ההכרעה בממון להכרעה באיסור בספק בכור. לכן, אם אין ראיה נגד רב המנונא הגיוני שהלכה כמותו.